

Откритието на Библията в духовността на Малката Тереза

Малката Тереза е много харизматична личност, „отрицателка“ на общоприетото. Ако думата „отрицателка“ има и по-лошо значение, би било слабост да не я използваме тук в добрия ѝ смисъл. Надарена с Духа, Тереза оспорва – нека го кажем от самото начало – общоразпространения образ на Бога, а също и на човека.

Може да изглежда, че темата за Библията в живота на една затворена в манастир монахиня и дори на една светица е нещо съвсем нормално. Изследванията на духовността на Малката Тереза показват точно обратното: Библията е откритието на Тереза. И то откритие на зрелите години от нейния краткотраен живот. Установяваме едно силно, явно обръщане на Тереза към Библията, особено към Евангелието.

Нека прочетем дословно известната страница от нейната духовна автобиография в *Ръкопис А*: „На седемнайсет-осемнайсет години нямах друга духовна храна [т.е. освен произведенията на Йоан Кръстни]. Но след това всички книги ме оставяха в сухота и все още съм в това състояние [т.е. през 1895 г., когато е написан *Ръкопис А*]. Ако отворя книга от който и да е духовен писател, дори най-красивия, най-трогателния, веднага усещам, че сърцето ми се затваря... духът ми замръзва и не може да размишлява... В тази немощ Светото писание и *Подражание на Христа* ми идват на помощ... Но преди всичко ме занимава *Евангелието* в моите разсъждения и в него намирам всичко, от което се нуждае бедната ми душа. В него винаги откривам нови просветления, скрити и тайнствени мисли...“

I. По кой начин Малката Тереза е открила Библията

За да оценим правилно обръщането на Малката Тереза към Библията, трябва да поставим всичко това в контекста на френската католическа духовност от онова време. Да не забравяме: Пол Клодел след Втората световна война все още пише, че католиците във Франция смятат Библията за особено достопочтена книга и ѝ засвидетелстват уважение, като я целуват и я оставят на отделно място. По времето на Тереза обаче започва библейското движение – най-вече от страна на Учителната власт на Църквата – от епохалната енциклика на Лъв XIII *Providentissimus Deus* (1893). Отец Свитберт Сидл пише, че в края на XIX в. Библията все още не принадлежи към „набожната литература“ и К. Де Местер открива, че поне по-младите сестри в Кармила по това време не са имали достъп до Библията. Затова той изследва как Малката Тереза се среща с Библията.

Освен това е необходимо да се предупреди за някои по-обща обстоятелства, по-точно за трудностите във френската духовност от онова време. Книгата на Жан Гитон *Геният на св. Тереза на Младенеца Исус* е поучителна в това отношение. Според него янсенизмът „лека-полека се е промъкнал във френската душа“. Преобладаващият „образ на Бога“ Го е представял като един твърд, студен, строг Бог, на Когото е трудно да се угоди с добри дела. Тереза е точно обратното, тя е оспорвала такъв образ на Бога. И това е същността на нейния Малък път, основният принос на НЕЙНАТА РЕВОЛЮЦИЯ. Затова, по думите на кардинал Пачели, бъдещ папа Пий XII, „от единия край на света до другия милиони души усетиха във вътрешния си живот благотворното влияние на нейната малка книга“.

Да, може би някой ще се притесни от думата „отрицателка“, особено по повод на Малката Тереза, за мнозина тъй мила светица. Но аз подчертавам това. С нея Божият Дух въведе едно поправление на духовността. Той я „заведе“ (срв.: *И веднага Духът Го*

заведе в пустинята, Марк 1:12) и тя застава срещу течението. И не само срещу една вълна!

Внимателният анализ на текстовете на Тереза разкрива колко много е трябвало да пробие тази надарена с Духа душа и доколко се е откъснала от своето време. Тя в никакъв случай не е утвърдено във времето явление, но в много отношения е напълно нова. Нашите новисти и семинаристи, макар днес това да не се оценява правилно, дължат на нея – на Божия Дух в нея – своята нова атмосфера, с много човечност и близост до Бога.

Нека си спомним характерната ѝ борба за нейното призвание, и то не само за да преодолее каноничните бариери на възрастта, но и – което е много важно – за да формира своето кармилско призвание като апостолско. Темата заслужава специално внимание.

И тъй, както вече споменахме, обръщането ѝ към Библията е въпрос на истинско оспорване на преобладаващите духовни книги на времето. Ако изключим оригиналните произведения на св. Йоан Кръстни и св. Тереза Авилска, *Подражание на Христа* и някои други, които Тереза възхвалява открито, за огромното мнозинство от книги на онова време светицата пише следното на един от своите братя мисионери (и то точно във връзка с щекотливия за нейната душа въпрос за Божията справедливост, по който тя всъщност оспорва янсенисткия образ на Бога): „Понякога, докато чета някои трактати, в които съвършенството е свързано с безброй вериги, бедният ми малък дух се уморява много бързо и затварям книгата, която ме обременява и изсушава сърцето ми, и вземам Светото писание. Тогава всичко ми изглежда ясно, само една дума отваря безкрайни хоризонти пред душата ми, съвършенството ми се струва лесно... Оставям на великите, възвишени души красивите книги, които аз не мога да разбера, а още по-малко мога да сторя онова, на което учат...“

За да направим обстоятелствата още по-ясни, нека споменем и тази, от гледна точка на днешната Църква, неестествена последователност в духовния живот на Тереза: първа изповед без причастие, после първо причастие, после твърде ранна обща изповед, после миропомазване без причастие, после второ причастие, предшествано от духовни упражнения. Но въпреки обичаите на епохата тя проправя пътя към едно по-често приемане на светото причастие, така че папа Пий X, чувайки за напредъка на процеса по нейната канонизация, възкликва: *Opportunissimo!* („Съвсем навреме!“).

Колкото до Малката Тереза „отрицателка“, не бива да пропускаме нейните забележки относно богородичните проповеди. Четем ги в *Последните разговори* на Тереза: „Колко пъти съм пожелавала да бъда свещеник, казва тя на 21 август 1897 г., за да мога да проповядвам за Света Богородица... Тогава първо бих направила така, че всички да разберат колко малко познаваме нейния живот. Не е редно да се говори за невероятни неща, за които нищо не се знае... За да ми хареса и да ми бъде от полза една проповед за Света Богородица, трябва да я видя в реалния ѝ живот, а не в мнимия. Показват ни я недостъпна (фр. *inabordable*), вместо да я покажат като достъпна за подражание (фр. *imitable*)“. Тя се връща към същата тема в разговора от 23 август: „Нека свещениците ни покажат нейните добродетели, които са достъпни за практикуване (фр. *practicables*)! Можем да говорим и за нейните съвършенства, но преди всичко можем да ги подражаваме. Тя много повече предпочита подражанието пред възхищението, а животът ѝ беше толкова простичък! Колкото и да е хубава една проповед за Света Богородица, ако постоянно въздишат: ‘Ах! Ах!’ – това е прекалено. Аз предпочитам да ѝ пея: ‘Ти ни показва тесния път към небето...’“ Така Тереза се противопоставя и на начина, по който се говори за Мария: тя обича да я наблюдава в ежедневието ѝ (PD 171).

Последното свидетелство за това тя ни остави в последното си и най-дълго стихотворение – *Защо те обичам, Марийо*, в което за мен най-значима е 17-та строфа: „Знам, че в Назарет, Майко благодатна, / ти живееш в пълна бедност, без нищо повече да искаш. / Ни духовен унес, нито чудо, ни възторг / не услаждат живота ти, о, Царице на Избраните!... / Малките на таз земя са многобройни, / те могат към теб да повдигнат без трепет очи. / По общия път, о, несравнима Майко, / предпочиташ да вървиш, за да ги водиш към Небесата“. Против вкуса на своето време Тереза налага нов образ на Мария.

За обръщането към Библията особено поучителни са проблемите на Тереза с духовните упражнения и духовните наставници. Дори и днес все още си струва да се замислим върху критичните ѝ коментари в *Ръкопис А* относно духовните упражнения. Най-общо казано, беседите в стила на онова време – студени, твърди – я поставят в напрегнато състояние, от което не е можела да се отърси. Достатъчно е да цитираме свидетелството на майка Агнеса на епархийския процес: „Тя страдаше много, когато в беседите се говореше колко лесно е да изпаднеш в смъртен грях, дори и само с помисъл. Толкова трудно ѝ се струваше да можем да обидим Бога, ако Го обичаме! По време на тези духовни упражнения тя беше бледа и съсипана, не можеше вече да се храни и щеше да се разболе, ако това беше продължило“. Тя не е имала много късмет и с духовните наставници. Но все пак двама от тях са я разбирали много добре – йезуитът о. Пишон и францисканецът о. Пру, за които тя си спомня с благодарност.

Тя обаче успява да запази независимостта на душата си, например срещу о. Блинд и срещу други нежелани влияния върху нейната душа. Тя признава човешкото посредничество на свещениците и настоятелите спрямо Бога, но знае как да запази независимостта на душата си срещу нежелана намеса. Да, тя притежава Божия дар на мъдростта и на разпознаването на духовете, за да има различно отношение към различните духовни наставници. Дотам че се е осмелила да каже, както свидетелства с. Мария на Пресветата Троица: „Когато се появи възможност да разкрия душата си, те ме разбраха толкова малко, че се молах на добрия Бог заедно със св. Йоан Кръстни: ‘Отсега нататък, Господи, не ми пращай пратеник, който не знае какво да ми каже да правя’“ (PD 74). В такъв контекст могат да бъдат разбрани по-дълбоко думите от *Ръкопис А*: „Ах, колко души биха постигнали святост, ако бяха добре ръководени!“

При такова състояние на нещата виждаме по-ясно колко ново и изненадващо решително е обръщането на Тереза към Библията. В нея Сам Исус ѝ говори. Тя не се колебае да заявява все повече и все по-настойчиво – упорито позовавайки се на един от основните си библейски текстове: Мат. 11:25 – че Сам Исус е неин учител. Именно Той, Наставник на наставниците (PD 99 и 111) и Учител на учителите (PD 116). Това свидетелство за вярата ѝ е удивително: „Никога не съм Го чувала да говори, но усещам, че Той е в мен, всеки час ме води и вдъхновява какво трябва да кажа или направя“ (PD 116).

Едва сега можем да зададем въпроса: как Тереза се среща с Библията? К. Де Местер проучва това много детайлно¹. Първите, по-непреки контакти са били чрез катехизиса и

---

¹ *N. dj.*, 73-85. Може би авторът надценява (на стр. 81) датата 14 септември 1894 г., когато Селина влиза в Кармил, въпреки че тази дата е решаваща. По-значимо е твърдението на самата Малка Тереза (PD 65) на четиринайсет годишна възраст: „Все още не бях намерила съкровищата, скрити в Евангелието“. И нещо друго (PD 115) – че на седемнайсет-осемнайсет години тя не е имала друга духовна храна освен произведенията на Йоан Кръстни. Беше отбелязано, че до 1888 г. имаме малко нейни препратки към Светото писание, докато не навършва шестнайсет години. Все пак не се налага да чакаме 1894 г.! Тереза вече цитира в изобилие Светото писание в две писма до Селина преди влизането ѝ в Кармила. На 18 юли 1890 г., когато Тереза, най-вече по повод болестта на баща си, изпраща на Селина трогателно писмо с редица пасажии от Стария завет – особено Ис. 53 и 63 – които могат да бъдат наречени „Малка сума на

чрез проповеди. Набожните книги, които Тереза възхвалява, също са важни: *Подражание на Христа*, сетне *Литургична година* от известния Дом Геранжé и книгата на Арминьон *Свършек на настоящия свят и тайна на бъдещия живот*, която е особено наситена с есхатологични текстове. Известно е също, че Тереза е искала да последва това, което е чела за св. Цецилия, и че винаги е носила Евангелието в сърцето си. Затова тя откъсва страниците с Евангелието от *Наръчника на християнина* и го е носела постоянно до сърцето си.

И все пак, най-решаваща роля в библейската духовност на Малката Тереза – особено за формирането на нейната Малка наука или Малкия път – изиграва провиденциалният бележник на Селина. Влизайки в Кармила на 14 септември 1894 г., Селина донася бележник, в който е записала много текстове от Стария завет. Била е включена почти цялата Песен на песните, много глави от премъдростните книги, откъси от Исаия, особено от Книгата на утехата на Исаия, гл. 16 на Йезекиил, части от Осия и др. Според свидетелството на самата сестра Геновева – Селина, Тереза малко преди това буквално е изтръгнала бележника от ръцете ѝ като неочаквано открито съкровище и след това не е искала изобщо да се отдели от това благо. Там тя е намерила ядрото на своя Малък път: текстове, които се повтарят толкова често в нейните писания, особено Притч. 9:4, Ис. 40:11 и 66:13-12. Тези текстове – според свидетелството на Селина – „отвориха вратата към изучаването на Божието бащинство и тази мисъл я просветли и ѝ даде екстази, дотогава непознати за нейното сърце“.

II. Големите библейски текстове при Малката Тереза

За да вкусим сладостта и благодатта на Божието слово в духовността на Малката Тереза, трябва да търсим това съкровище, разпръснато из нейните произведения. В това особено ни помагат новите критични издания. И тъй, разполагаме с: автобиографични текстове, т.е. *Ръкописи А, Б и В* (известни досега под заглавието *История на една душа*), *Писма*, *Стихотворения*, *Последни разговори*. Към това можем да добавим: спомени на сестрите и свидетелства на епископския и апостолския процес. Във всичко това има изобилие от библейски текстове, което свидетелства колко много Малката Тереза се е „хранила“ (1 Тим. 4:6) с Божието слово. Не е възможно да навлезем във всички подробности. Открояваме само големите текстове, които заслужават цялото ни внимание и са наистина основоположни за учението на Тереза в областта на библейската духовност.

1. Въведението към *Ръкопис А*, озаглавен *Пролетната история на едно малко бяло цвете*, изпява цялата *История на една душа* като песен към Божието Милосърдие (Пс. 88:1). Преди да започне да пише, Тереза се моли на Мария, а след това отваря Евангелието и очите ѝ попадат на думите: [...] *повика при Себе Си, които Сам искаше* (Марк 3:13). Тереза свързва тези думи с трудно, но много важно място в Посланието до римляните (9:15-16), където се говори за пълната свобода на Бога и за призоваването от Него на този, който няма заслуги. Там Тереза с удивителна проникателност забелязва основните черти на богословието на призванието и избраничеството – това, което богословието нарича *gratuitas gratiae*, т.е. „безвъзмездност на благодатта“, или *gratia*

Кръста“. Затова вярвам, че решаващият момент на промяната се случва след „освобождаващата среща“ с о. Пру (PD 111-112) през 1891 г., без по този начин да се намалява значението на бележника на Селина и срещата с текстовете за Божието бащинство. Въпреки това си струва да се отбележи забележката на К. Де Местер на стр. 193, че в края на 1894 г. Тереза започва своя Малък път: важното е, че думата *милосърдие-милосърден* се появява много рядко в целия корпус на Тереза до 1895 г., а оттогава се среща поне двайсет пъти.

praeveniens, т.е. „предварваща благодат“, в която Бог има пълната инициатива².

2. Ако тръгнем по пътя на *Ръкопис А*, откриваме първите очертания на набожността на Тереза към Светия Образ, набожност в смисъл не на „благочестиво упражнение“, а на дълбоко и всеобхватно отношение към Бога. Винаги трябва да се знае, че тя е не само Тереза „на Младенеца Исус“, но и „на Светия Образ“. Тази набожност ѝ бе дълбоко вдъхната от текст, който е взет от Третата песен на Божия Раб (Ис. 53:3) и е един от най-осезаемо присъстващите текстове в писанията на Тереза³. Тъкмо около този пасаж от Исаия Тереза изгражда своето богословие на Кръста. Трябва да признаем (за ничия чужда сметка освен може би за моя собствена): през цялото време на моето следване по богословие чак до лекциите в Библейския институт никога не бях чувал за „Песен на Божия Раб“, а тя е толкова важна за християнската вяра и благочестие и за новозаветната христология. Човек може само да завижда на Малката Тереза, че така щастливо се е „натъкнала“ на този и на други великолепни текстове на Исаия.

3. Главната страница за нейното влечение към Светото писание, особено към Евангелието, я прочетохме в началото на изложението (PD 115-116). Нека обърнем внимание на по-близкия контекст. Две последователни заглавия са много важни в последното хърватско издание на *История на една душа: Влиянието на св. Йоан Кръстни* (PD 115) и *Четене на Евангелието* (PD 116). Нима Божият Дух не е водил вече Тереза по пътя, по който Вторият ватикански събор – в рамките на своето универсално и значимо правило: „Завръщане към изворите!“ – щеше да насочи

---

² Учението за предварващата благодат (*gratia praeveniens*) е много важно за Малката Тереза и никога не бива да забравяме това. В духовното богословие то е важно при обсъждането на светостта и на добрите дела. На практика неразрешеният спор между двете големи школи, банесианците и молинистите (доминиканците и йезуитите), се разрешава с едно парадоксално, но напълно вярно твърдение: всичко е благодат и всичко е наше съдействие. Затова трябва да действаме така, сякаш всичко зависи от нас, и да се надяваме и да благодарим, сякаш всичко е чиста Божия благодат. Говорейки обаче за светиите и светостта, никога не бива да забравяме съвсем недвусмисленото учение на Светото писание (съдържащо се накратко в текста на Рим. 9:15-16, който Тереза също споменава) за абсолютната свобода на Божия избор и за тази предварваща благодат. Отлично е следното наблюдение на К. Де Местер (*N. dj.*, 302): „Прологът на *Ръкопис А* изказва накратко цялото Божие действие в Тереза с една внушителна формула: ‘Цветето, което ще разкаже своята история, се радва, че трябва да обяви *даровете, които е получило напълно незаслужено от Исус*, понеже то осъзнава, че нищо в него не е достойно да привлече Божия поглед и че само Божието милосърдие е извършило всичкото добро, което е в него’ (*les prévenances gratuites de Jésus*, „безвъзмездните предварващи грижи на Исус“). Между другото нашите преводачи изпитват трудности да предадат тази често срещана дума на Тереза – *prévenance*, както и другата, свързана с нея – *prévoyance*. Четем превъзходен текст за тази предварваща любов на Бога в *Ръкопис А* (PD 54). Бог, казва Тереза, е бил по-милосърден към нея, отколкото към Магдалена: *Той ѝ е простил предварително*. И затова тя чувства, че е *обект на предвидливата нежност на Отца*, Който я обича с *предварваща любов*. Още веднъж оригиналният френски текст е богословски по-точен от превода и казва повече: *objet de sa prévoyante tendresse, amour prévoyant*“. Вж. *Ръкописи*, том III, 162.

³ Свидетелства за тази набожност четем в PD 31, 99, 108. Централният текст е в PD 99: „Божият лик под булото на сълзите“ става слънцето на живота на Тереза. Тя желае (и на това място споменава Ис. 53:3) „и нейното лице да бъде наистина скрито, така че никой на земята да не я познае. Копнее да страда и да бъде забравена“. Сигурно Тереза е била чувствителна към този текст поради болестта на баща си, който е имал и психични разстройства поради церебрална атеросклероза. В тази връзка е необходимо да се прочете *Пророческото видение* в PD 31. Главното изложение на набожността на Тереза към Светия Образ четем в писмото до Селина от 18 юли 1890 г. (*Lettres*, 157-160), към което тя добавя кратък откъс с текстове за Кръста: Ис. 54:1-5; 63:1-5; Откр. 7:14-15; Пес. 1:12; 5:11.16 и т. н. със строфа на св. Йоан Кръстни: „Насаме с моя Възлюбен ще пребъдвам там, оставена сама на себе“. Последното, което е казала за това и което четем в *Последни разговори* (стр. 305 и 517), е многозначително: „Думите в Исаия: *Който повярва на думите ви [...]. В него нямаше нито красота, нито блясък* и т. н. са в основата на цялата ми набожност към Светия Образ или, по-точно, на цялата ми любов към Бога. И аз бих искала да бъда без красота, сама да тъпча вино в преса, непозната за никое същество“. Тъкмо затова нейното желание: *Je veux Te ressembler*, „Искам да бъда подобна на Теб“, в песента *J'ai soif d'Amour* е дълбоко белязана от Кръста.

съвременното обновление на монашеския живот (РС 2ab)?

4. Най-важните страници от *Ръкопис Б* и *Ръкопис В* – *Божественият асансьор*, са сърцевината на посланието на Тереза за Малкия път – тя го нарича „моята малка наука“ (PD 123). И на двете места срещаме два решаващи текста: *Ако някой е малък, нека дойде при мене* (Притч. 9:4) и *Както майка милва детето си, така и аз ще ви утеша* (Ис. 66:13); *На ръце ще ви носят и на колене ще ви галят* (66:12). Всички изследователи на Тереза изтъкват прозрението и интуицията, които тя лично е вложила при избора и тълкуването на тези текстове. Разбира се, в светлината на Светия Дух.

5. Намираме много цялостен библейски откъс в *Ръкопис В* (PD 146-172), където Тереза представя своите *Мисли за любовта към ближния*. Макар невинаги да ѝ се удава лесно, тя събира внимателно най-важните евангелски думи за любовта, както и примери, за да може да ги прозре и да ги приложи към конкретните си монашески взаимоотношения.

6. *Ръкопис В* завършва с две примерни съзерцания, пропити с Библията. В първото, озаглавено *Последната молитва*, Малката Тереза с чудодейна смелост и душевно сродство прави своя първосвещеническата молитва на Исус (PD 169-170). Второто съзерцание е озаглавено: *Ще тичаме след Теб*. Тереза всъщност завършва и трите си ръкописа с него. Развивайки разбирането си за Песен на песните (1:3), тя представя по-важните заключителни възгледи на своето духовно убеждение. Симфонията на пролетната история на малкото бяло цвете достига своя финал в тази последна част, облъхната от духовен възторг. И накрая отново се позовава на Евангелието: „Тъй като Исус се завърна на небето, мога да го следвам само като вървя по следите, които остави след себе си. А колко ярки са тези следи, колко са ароматни! Достатъчно е само да хвърля поглед към светото Евангелие и веднага вдишвам прекрасните аромати на Исусовия живот и знам накъде да тичам“. В настоящото издание на *История на една душа* тези думи изглеждат като завещание.

7. В допълнение към страниците за Малкия път, които посочихме в точка 4 (PD 122 и 137), централно значение за разбирането на духовността на Малката Тереза е страницата от *Ръкопис Б*: *Призванието на Тереза* (PD 126-127). Мисля, че няма да сгреша, ако обявя тази страница за най-красивата и най-пълна с обещания от цялото писмено наследство на Малката Тереза. С право тази страница се чете в новия часослов за празника на светицата. Отгук беше взето мотото на нашите Вечери на Малката Тереза в Загреб. Това е, бих казал, виждането на Тереза за Втория ватикански събор. Тази страница принадлежи към възродителните вълни, с които Божият Дух започва обновлението на католическата еклесиология през нашия век. Тук Тереза вече не „усеща заедно с Църквата“, а – „усеща Църквата“. Във връзка с нашата тема тази страница е изключително важна, защото показва удивителните прозрения на Тереза по повод на главите от ап. Павел, които все още си проправят път в съзнанието както на богослови, така и на явяващи. Това са известните глави за харизмите-дарове в 1 Кор. 12-14. Тези глави се явиха на Тереза като освобождаващи решения след болезнени и дълги търсения. В тях тя най-сетне намери формулата на своето призвание – своето „място в Църквата“.

8. Освен тези страници от *История на една душа* трябва да се спомене нещо и от нейните *Писма* и *Стихотворения*, поне най-общо. Особено две от нейните писма до Селина са изпълнени с Библията: първото от 18 юли 1890 г. (изключително важно за Терезината духовност на Кръста и набожност към Светия Образ) и второто от 7 юли 1894 г. Сред стихотворенията, последното и най-дълго стихотворение – *Защо те обичам, Марийо*, не е нищо друго освен едно последователно съзерцание: Тереза събира в него евангелските думи за Мария, за да навлезе в сърцето на Мария и на богородичната духовност.

9. След тези големи текстове от писанията на Тереза, които свидетелстват за нейната

богата библейска духовност, струва си поне накратко да посочим някои отделни възгледи на Тереза за библейските текстове. Истински бисери можем да открием в последните ѝ разговори със сестрите ѝ. От другите ѝ писания се вижда, че тя е „мислила“ върху тези текстове дълго време.

Ето нейните думи: „О, щастливо мълчание, умиротворяващо душата“ относно Лук. 10:39-40, където тя отбелязва, че Мария не се извинява заради възраженията на Марта. През последните месеци от живота си тя е пленена от евангелските притчи за „Крадеца“. Тя вижда, че Бог е Този, Който ще дойде да „открадне“ Своето малко цвете. Но тя няма да вика за помощ: „Крадец! Крадец!“, а ще Го повика да влезе откъдето Му е по-удобно. Божественият крадец също научи Дева Мария на своя занаят: тя също ще дойде да „открадне“ Тереза⁴. Заслужава внимание и текстът, вдъхновен от въпроса на Пилат: *Що е истина?* (Йоан 18:38) – нещо, което свидетелства до каква степен Тереза е имала чувство за реалност и не е искала да се храни с илюзии за каквото и да било: „Никога не съм действала като Пилат, който не е искал да чуе какво е истината. Винаги съм казвала на Добрия Бог: ‘Боже мой, искам да Те чуя. Винаги, когато смирено Те питам какво е истината, накарай ме да видя всички неща такива, каквито са, и нищо да не хвърля прах в очите ми’“⁵. Тя не се плаши от чистилицето, защото заедно с Него, подобно на другарите на Данаил, ще пее песен на Божието милосърдие. Самонадеяността на Петър (срв. думите му: „Няма да Те подведа“) я подсеща за основното мото на нейната малка наука: да разчиташ не на себе си, а на Добрия Бог.

От писмата нека само споменем с колко мъдрост Тереза вкусува двата сполучливо съпоставени текста, които открива при Арминьон: „Единственият начин да се подготвим да познаем Бога такъв, какъвто е (срв. 1 Кор. 13:12), е самите ние да станем богове (срв. Пс. 81:6). О, за какво сме предопределени! Колко велика е нашата душа! Нека се издигнем над това, което е преходно...“ Тереза също така познава малко известния текст за молитвата, която е оформена от Самия Свети Дух: в молитвените трудности нейна опора е Рим. 8:26, така че тя се предава на Добрия Бог и в молитвата.

Особено находчива е нейната бележка върху Пес. 5:7 и 3:4 относно разочарованията на самовлюбените души в духовните разговори: „В тези разговори не бива да търсим себе си, защото това ще нарани сърцата ни и така ще ни се наложи да кажем: *Стражарите [...] ме набиха, израниха ме и ми снеха булото [...]. Щом ги отминах, намерих Любимия си*. Ако душата беше попитала смирено стражарите къде е нейният Любим, те щяха да ѝ кажат. Но тя искаше да предизвика възхищение, затова изпадна в смут и загуби простотата на сърцето си“⁶.

Големите евангелски грешници бяха нейните специални пътеводители при възлизането ѝ по нейния Малък път на себепредаване на милосърдието на Отца на Милосърдната Любов: Мария Магдалена (напр. PD 54), митарят, Закхей, Петър, блудният син, грешницата. Написаното от нея показва, че тя дълго време е събирала тези образи в Евангелието и ги е носила в сърцето си като вестители на Божието милосърдие. И накрая, нека си спомним за нейните първи апостолски интуиции върху

---

⁴ N. dj., 225-226, 250. Вж. Мат. 23:43 и Лук. 12:59.

⁵ N. dj. 273-274, 483. Тереза се пази от илюзиите. В тези *Последни разговори* (5, VIII) са записани нейните думи: „Изобщо не ми харесват всички тези представи за рая, за посрещането на ангели и т. н., това изобщо не ми хареса – мога да се храня само с истината... Ето защо никога не съм пожелавала необикновени благодати. Обичам да чакам вечното боговидение“ (*Povijest*, 1925, 178). Тя обича вечността, но не да фантазира за нея. Затова в 17-та строфа на стихотворението си *Защо те обичам, Марию* тя се възхищава на Мария, която отиде на небето *par la commune voie*, „по обикновения път“, без необикновени неща. Думите ѝ в *Последни разговори*, 301, също са много известни: „Само на небето ще видим истината за всичко“, включително пълната истина на Светото писание.

⁶ *Derniers entretiens*, 280.

текстовете: Лук. 5:5 и Йоан 19:28 и 4:7 (PD 63-64 и 122). Тя иска да бъде ловец на души, да работи за обръщането на грешниците, да утолява жаждата на своя Възлюбен...

Ако трябваше, както дотук, да прегледаме всички писания на Малката Тереза, никога не бихме свършили! Затова нека се върнем към големите теми.

III. Как Малката Тереза използва Библията

Малката Тереза може да стане учителка за нас не само в това, че трябва да се храним от Библията, но и в това как да подходим към „широкото поле на Писанията“. Вярно е, че не трябва да изпускаме от поглед факта, че Тереза е била повлияна предимно от предварващата благодат (*gratia praeveniens*) на Бога, Който дава „на когото иска“ (PD 9 и 54 и др.). Нейното ясно учение е, че „не всички души получават благодат в еднаква степен“ (PD 9), така че „всички души не могат да бъдат еднакви“ (PD 116), защото не всички имат еднакъв дар и призвание (PD 126). Въпреки това, що се отнася до нейното участие, тя може да ни вдъхне големи стремежи, на които Бог – ако те се отличават със смирение и упование⁷ – не може да не отговори. И тъй, как Малката Тереза използва Библията?

1. Преди всичко нека отбележим следния факт, толкова често подчертаван ясно в творенията на Тереза: *тя прилежно използва Священото писание, особено Евангелието*. Следвайки св. Цецилия, тя носи Евангелието до сърцето си. Затова тя винаги го има при себе си, много близо, за бързо допитване до него. Такова достъпно наличие на Евангелието е първата предпоставка за истински библейската мисловност. Тя често използва традиционен жест: *отваря на произволно място Евангелието* и в търсене на решения за житейските си проблеми използва първото нещо, което ѝ попадне като съвет и просветление⁸. Тя го слуша внимателно по време на литургия и през целия ден мисли за него в сърцето си⁹. Тя е преписвала свещени текстове, които е искала да усвои, да станат част от нея. По време на процеса за нейната канонизация новистките ѝ

---

⁷ *Usp. bilj* 22. Във връзка със стремежите би било полезно да се изследва тази, бихме казали, естествена предпоставка на духовността на Тереза (и тя също е благодат!): Тереза е била, подобно на Данаил, „човек на копнежите“ (Дан. 9:23). В нейния речник думите *désir* и *désirer* имат особена тежест (*Manuscrits*, Томе III, 61-62). Нека просто да погледнем темите в *История на една душа*, стр. 45-63 (*Копнеж да работя за обръщането на грешниците*), 64 (*Копнеж за спасяване на души*), 65 (*Копнеж за знание*), 125 (*Безкрайни копнежи... „които докосват необятността“*), 137 (*Винаги съм копняла да бъда светица*).

⁸ *Последни разговори*, разговор от 6.4.4, стр. 388: „Тогава взех малкото си Евангелие, молейки се на Добрия Бог Той Сам да ми отговори, и погледът ми попадна на пасаж, който никога не бях забелязала...“. Издателят отбелязва по този повод на стр. 573, че Малката Тереза възприема буквално преданието за св. Цецилия (вж. PD 86), така че тя откъсва страниците на четирите Евангелия от брошурата *Manuel du chretien* и винаги носи тези страници до сърцето си, които по късно Селина подвързва за нея като тетрадка. Тереза пише за това на своя духовен брат, мисионера отец Рулан, а писмото е важно по не една причина (*Lettres*, 330-333): „Иконката, която ми изпратихте, е постоянно до сърцето ми в Евангелието, от което никога не се разделям. Сложих я на произволно място в Евангелието и там е пасажът, който ми се падна [...]. Тази вечер по време на молитва размишлявах върху пасажите от Исая, които считам за особено подходящи за вас, така че не можах да не ги препиша за вас [...]. Исках да препиша всички пасажи, които особено ме докоснаха [...]“. Нейното изказване пред майка Агнеса, която ѝ разказва за някои набожности и средства за постигане на съвършенство, които я обезсърчават, е многозначително: „В книгите вече не ме интересува нищо, което не се намира в Евангелието. Тази книга е достатъчна за мен. Слушам със сладост думите на Исус, Който ми казва какво трябва да правя“ (*Derniers entretiens*, 207). В началото на *Ръкопис А* Тереза отваря на произволно място Евангелието (Ms A PD 9). Достатъчно ѝ е да хвърли поглед върху Евангелието (PD 172).

⁹ Така за Селина тя преписва най-красивите текстове от Исая (*Lettres*, 267-272). Пише малко на брой кратки текстове към края на живота си върху изображение на св. Жана от Орлеан (*Derniers entretiens*, 315). Според PD 152 тя преписва „мисли от Псалтира и от Евангелието за именния ден на нашата Майка“ и не пести цитати.

заявяват, че по време на разговорите тя е създавала впечатлението, че знае наизуст Светото писание.

2. Малката Тереза предоставя на библейските учени отлично разковниче за *стойността на оригинала при изучаването на Светото писание*: „Само на небето ще видим цялата истина за всичко. Това е невъзможно на земята. Дори и за Светото писание. Не е ли тъжно да виждаш толкова много разлики в преводите? Ако бях свещеник, щях да науча еврейски и гръцки и нямаше да се задоволя само с латински, за да мога да опозная истинския текст, продиктуван от Самия Свети Дух“ (*Derniers entretiens*, 301). Тя забелязва разнообразието от преводи и несъгласието между преводачите е било болезнено за нея. Но тя забелязва интуитивно, че по-дълбоката причина за това е неизразимостта на оригинала, така че тя копнее да стигне до оригинала. Беше нужно да изминат цели петдесет години, докато *Divino afflante Spiritu* на Пий XII реабилитира напълно оригинала в практиката на Католическата църква!

3. Тереза работи умело с текстовете, *тя не цитира Библията механично*, само външно; не прави от нея украшение за текстовете си и не търси в нея потвърждение на своите мисли. Понякога го има и това, но *най-вече тя се занимава интензивно с текстовете*. За нея е характерно истинското християнско придържане към Словото Божие, според съвета на св. Петър: *Като новородени жадувайте за духовно, чисто мляко, за да израснете чрез него за спасение* (1 Пет. 2:3). При нея има отношение на слушане, дълго четене и размишление върху свещените текстове, докато се слее с тях, докато те станат част от нея. Тя не бърза, когато чете: „Чела съм много“, казва тя на едно място¹⁰. Подобно на пчела тя събира свещени думи, сравнява ги, сглобява ги в големи тематични групи според външното и вътрешното подобие. Затова с чудесна спонтанност тя извършва работата, която днес се нарича тематично четене на Библията, тоест *не само хоризонтално*, ред по ред, но и *вертикално* – събирайки всички библейски места на определена тема, така че текстовете да се допълват и осветляват взаимно и да получим в цялост дадената от Откровението мисъл за великите реалности: за Бог и човека, за хората и Вселената. И което е най-красивото: текстовете я изненадват, те ѝ просияват като просветление и като отдавна копнян отговор.

4. Нека тук отбележим следното: за подхода към Библията на един вярващ не се изисква никакво предварително знание – знание, което отминава. На първо място е необходимо Библията да бъде достъпна за всички. Със сполучлива формулировка това е изразено от Втория ватикански събор: „Трябва да бъде широко отворен (*late pateat!*) за верните на Христа достъпът до Светото писание“ (DV 22). Ако достъпът е широко отворен – какъвто за Тереза той не е бил в началото – нищо друго не е нужно освен дара на Духа и усърдието на душата. Необходимо е душата да *гладува и жадува за правда* (Мат. 5:6) и да търси усърдно. Да, тази триада е важна за Малката Тереза, което ни напомня за Лук. 15: (да копнееш) – да търсиш – да намериш – да се наслаждаваш. Нека си припомним само едно място, най-наситеното (PD 168): „Копнеех да бъда светица [...]. Искам да търся начин [...]. Бих искала да намеря асансьор [...]. Потърсих в Светите книги [...]. Намерих това, което търсех [...] никога по-сладостни [...] думи не са правили душата ми толкова щастлива“. Това *изследователско четене на Библията*, бих казал, е основната нагласа на душата за постигането на валиден подход към Божието слово. Селина ще каже на процеса за Тереза: „*Elle scrutait*, тя се взираше в Светите писания, за да разбере Добрия

---

¹⁰ На Селина пише: „След като прочетох писмото ти, отидох да се помоля. Взех Евангелието и помолих Исус да намеря пасаж за теб и ето какво получих – Лук. 21:29 [...]. Затварям книгата, прочетох достатъчно...“ (*Derniers entretiens*, 225).

Бог“.

5. Нека продължим с друго много важно нещо за библейската духовност на Малката Тереза: тя цени еднакво Стария и Новия завет. Да, за всички християни е това е така, на теория. Но на практика? Затова в *Dei Verbum* има глава за единството на двата Завета и параграфи 15 и 16 учат християните да се хранят и от двата източника на единственото Божие откровение, защото и двата, не само теоретично, но и практически са с еднакъв авторитет. Интересен факт е, че Тереза е направила от меда на своя Малък път именно кошер на Стария завет. Разбира се, тя знае много добре за разликата между Закона на страха и Закона на любовта, която в много отношения характеризира връзката между двата Завета, но на практика зачита т. нар. закон за приемствеността между двата Завета. Благодарение по-специално на тетрадката на Селина Тереза събира от Стария завет най-красивите и нежни цветя на Божието слово за милосърдието на Добрия Бог, а текстовете на Исаия са в основата на нейното учение за Кръста. Тази оценка на Стария завет, която срещаме в духовността на Малката Тереза, е особено важно да бъде изтъкната с оглед на нашето съвременно библейско и литургично обновление, особено във връзка с обновеното присъствие на старозаветните четива в богослужението на Словото.

6. По-специално нека отбележим, че духовността на Тереза оценява напълно Песен на песните. Можем да съберем нейните почти непрекъснати съзерцания върху цялата Песен на песните. Вече споменахме най-красивото: това, с което завършва *Ръкопис В* и настоящото издание на *История на една душа* (PD 171-172)¹¹. Не знам дали това е наистина така, но като че ли у някои хора има психоаналитичен комплекс към Песен на песните. И все пак, ако някой има право да пасе на тази поляна, то това могат да бъдат само чисти¹², посветени на Бога души. Малката Тереза се чувства като у дома си в Песен на песните: това е нейната и на нейния Жених песен.

7. Не бива да пропускаме да отбележим нещо и за *молитвеното четене на Библията*. Малката Тереза се молеше с Библията. Само така може да се разбере близостта ѝ с библейските текстове. Нейните библейски размишления се превръщат в съзерцания, а съзерцанията – в молитвени възхищения. Трябва ли пак да се връщаме към вече споменатите неведнъж страници: *Въведение към История на една душа* (PD 9-11); *Първи срещи с Евангелието* (PD 115-116); *Себепринасяне на милосърдната любов* (PD 116-117); *Откриване на призванието* (PD 125-131); *Последна молитва* (PD 169-172). Самото ѝ *Деяние на себепринасяне на Милосърдната любов* (PD 174-175) е изцяло в пламъка на библейския разговор с Бога. В сърцевината на съвременното обновление на набожността, цел на Втория ватикански събор, се споменава именно възстановяването на библейската молитвеност¹³. Не е ли това в ръкописите на Тереза последното ѝ

---

¹¹ Споменахме по-горе проникателния текст на Тереза върху Пес. 5:7 и 3:4 в *Derniers entretiens*, 280. Още по-красив е този в писмото до Селина от 2 август 1893 г. (*N. dj.*, 229-231; *История на една душа*, 1925, 190-191), от който ще имаме нужда и по повод на друг аспект от подхода на Тереза към Библията, т.е. това, че тя познава и мълчанието на Исус: „Невестата в Песен на песните, не можейки в мир да намери възлюбения си (Пес. 3:2-4), става, тръгва да го търси в града, но напразно – успява да го намери едва извън градските стени. Исус не иска да намерим прекрасното Му присъствие в мир, Той се скрива, обвива се в тъмнина [...]. Той не се отнася така с народа, защото четем в светото Евангелие, че народът Го слуша с възторг (Лук. 19:48). Исус омайваше слабите души с божествените Си думи [...], но колко малък беше броят на верните Му приятели, когато мълчеше (Мат. 26:65) пред Своите съдии! О, каква песен за сърцето ми е това мълчание на божествения Учител!“

¹² „При чистите всичко е чисто“, казва Тереза в *История на една душа*.

¹³ РС 6b пише: „Ето защо всички членове на монашеските общности трябва постоянно да култивират молитвения дух и самата молитва, черпейки от истинските източници на християнската духовност. Преди всичко нека всеки ден да имат в ръцете си Светото писание [...]“. А в DV 25 пише: „[...] четенето на Светото писание трябва да бъде придружено с молитва, така че да се превърне в разговор между Бог и

желание за светиците на бъдещето (*les Saintes à venir*): „Всемогъщият им даде Себе Си и само Себе Си като опора (подчертано от Тереза в ръкописа), а за лост – молитвата, която разгаря с огъня на любовта; и така те извисиха света [...]“ (PD 171).

8. И накрая, най-голямото съвършенство в подхода на Тереза към Библията, особено към Евангелието, е, че в *Библията ѝ говори Сам Исус*. Четем вдъхновителни думи в писмото на Тереза до Селина от 7 юли 1894 г. Нека прочетем целия текст в тринитарния му контекст: „[...] Той [т.е. Исус] не е сам. С Него и другите две Лица на Светата Троица идват да завладеят нашата душа. Исус обеща това, преди да се върне при Своя и нашия Отец (Йоан 20:7). Тогава Той каза с неизразима нежност: *Ако някой Ме люби, ще спазва словото Ми; и Моят Отец ще го възлюби и ще дойдем при него и ще си направим жилище у него* (Йоан 14:23). Да спазваме словото на Исус, е единствената предпоставка за нашето щастие, доказателство за нашата любов към Него. А това слово какво представлява? Струва ми се, че словото на Исус е Самият Той – Той, Исус, Словото, Божието Слово! Самият Той ни казва това в същото Евангелие на Йоан. Молейки се на Отца за учениците, той се изразява по следния начин: *Освети ги с Твоето слово, Твоето слово е истина* (Йоан 17:17). А на друго място Исус ни учи, че *Той е Пътят, Истината и Животът* (Йоан 14:6). Знаем, следователно кое Слово трябва да пазим и не трябва да питаме Исус като Пилат: *Що е истина?* (Йоан 18:38). Ние я притежаваме, Истината: имаме Исус в сърцето си.“

Този текст на Тереза наистина заслужава да бъде публикуван. Именно към тази истина на нашата вяра иска да ни обърне внимание в наше време едно от най-големите определения на Втория ватикански събор: „Христос присъства в Своето слово, защото Той говори, когато Светото писание се чете в Църквата“ (SC 7). Не се ли оказва пренебрегнато това тайнство на Божието слово в нашите духовни четива? Четенето на Светото писание не ни пренася „в онова време“, а „онова време“ се простира до нашето време. Чрез Своето Евангелие Исус Христос възкръсва сега, днес, в този момент в разговора с нас, с мен. Това е най-важната предпоставка за един валиден подход към Библията. Трябва да се чете *лично*, всъщност – диалогично, в разговора между две личности. В четенето трябва да се осъществи среща на личности: моето малко човешко аз и голямото Божие Ти. По-точно: в разговора с мен, с нас участват Великите Трима. Бог, с Когото говорим, винаги е триединен Бог. И то според източната формула: Отец чрез Сина в Светия Дух. Четем за това на две места в догматическата конституция *Dei Verbum*: „В светите книги небесният Отец с голяма любов идва да посрещне синовете Си и да разговаря с тях“ (DV 21). „Така Бог, Който веднъж вече е говорил, говори без прекъсване на Невестата на Своя възлюбен Син; и Светият Дух [...]“. Но да не си мислим, че за Тереза това винаги е било лесно. Тя е познавала както мълчанието на Исус, така и пустинята на Писанието. Вярата на Тереза в никакъв случай не е била разглежена или капризна. В току-що споменатото писмо до Селина, преди да представи мисълта си, че словото на Исус е Самият Той, Тереза пише следното: „Ние често слизаме в плодородните полета [на Светото писание], където сърцето ни обича да пасе. Но широкото поле на Светото писание, което толкова пъти се е отваряло пред нас, за да ни обсипе с богатото си съкровище, това необятно поле ни изглежда суха и безводна пустиня. Вместо спокойствие и светлина намираме безпокойство или най-малкото тъмнина [...]. Но още не сме в Отечеството. Изпитанията трябва да ни пречистят като злато в горнило“. В днешно време в „пустинята на Писанията“ трябва да продължим да „пазим словото на Исус“. А това слово е Самият Исус.

Тереза е повторила това свое вярване на няколко места. В песента *J'ai soif d'Amour*

човека“. Папа Павел VI пише в Апостолската конституция за часослова: Светото писание наистина трябва да стане „главният източник на цялата християнска молитва“.

тя пее: *Ta voix douce trouve l'écho dans mon âme*: „Твоя мил глас отеква в моята душа“. И: *Ta parole de flamme brûle mon coeur*: „Твоето пламенно слово изгаря сърцето ми“. („О, Боже, Твоето Слово е огнено“, би казал поетът Гин Уевич!) Това не беше никакво необикновено мистично преживяване, а чиста вяра: „Никога не съм Го чувала да говори, но усещам, че Той е в мен, всеки час ме води и вдъхновява за това, което трябва да кажа или направя. Точно в часа, когато имам нужда от тях, откривам просветления, които не съм виждала преди; обикновено те са най-изобилни не по време на размишлението ми, а по-скоро в разгара на ежедневните ми дела“ (PD 116).

Разглеждайки тези учителни послания на Малката Тереза, които могат да бъдат от голяма помощ за нашия верен подход към Светото писание, ви напомням и за по-малко известните текстове от ритмичния часослов на св. Клар, които идеално се вписват в този начин на мислене. Там се пее: *Cor verbis sapientiae medullitus apponit*: „Сърцето се прилепва към сърцевината на словото на Премъдростта“ (1-ви ант., III ноктюрно). След това: *Trahit de testa nucleum, de littera saporem, de petra sugens oleum, de spina legens florem*, ще рече: „Изважда от черупката сърцевината, от буквата сладостта, от скалата изсмуквайки елея, от тръните откъсвайки цветето“ (2-ри ант., III ноктюрно). И накрая: *[...] quam praedocebat Unctio, sine magistro medio, cor Christo dare gratum*, ще рече: „Помазанието [на Светия Дух] предварително я учеше да дарява благодарното си сърце на Христа без никакви междинни учители“. Ако вместо: *gratum* (т.е. „да дарява благодарното си сърце“) беше написано: *gratis* (т.е. „да дарява безвъзмездно сърцето си“), щяхме наистина да имаме всички съществени черти на библейската духовност на Малката Тереза.

д-р Бонавентура Дуда